

PRÍBEH JÁNA MEDLENA

* 09.01.1870 (Gbely) † 06.06.1944 (Gbely)

Ťažba ropy v Gbeloch – **100. výročie**

Mesto **GBELY** (okres Skalica, Trnavský kraj)

- leží v severnej časti Záhorskej nížiny, na úpätí Myjavskej pahorkatiny
- mierne zvlnenú rovinatú časť tvoria **štrkopiesky**, zväčša pokryté viatymi pieskami, pahorkatinnú časť mladšie **treťohorné íly** a opäť **piesky**
- **geologické podložie** ako stvorené pre výskyt ropy a zemného plynu
- začiatok jednej z najslávnejších epizód Gbelov spadá do obdobia medzi rokmi 1910 – 1914 a súvisí s menom **JÁNA MEDLENA**

Toto je príbeh človeka, ktorý sa do dejín svojho rodného kraja, Slovenska, ba aj strednej Európy zapísal ako **prvý objaviteľ** ložiska ropy a zemného plynu na území Slovenska (v bývalom Rakúsko – Uhorsku)

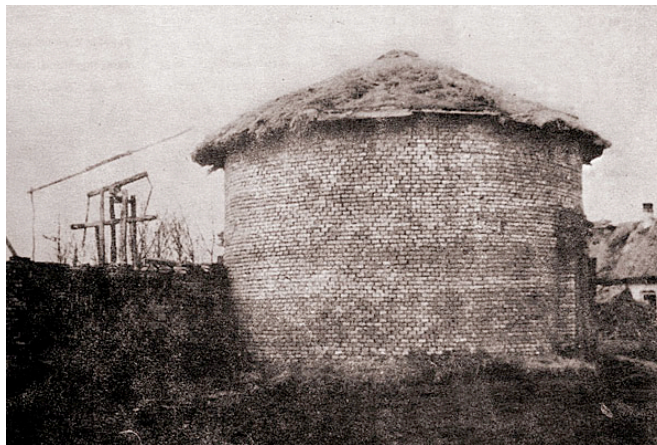
- **JÁN MEDLEN**, s gbelskou prezývkou Dorák alebo Mendl, člen početného rodu Medlenovcov, sa narodil **9. januára 1870** v rodine sedliaka Michala Medlena a Anny Hurbanovej v Gbeloch.
- O jeho detstve sa toho vie málo.
- Ľudia si ho začali všímať až ako dospelého, aj to len pre jeho čudné, podivínske správanie.
- Niekedy okolo roku **1890** nastúpil na vojenskú službu.
- Dobové dokumenty uvádzajú, že tam dosiahol hodnosť „**cugsfíru u kanónového pluku ck armády**“, čo je dnešná hodnosť poddôstojníka – čatára.

- Keď sa vrátil z vojenčiny v Bosne a Hercegovine, začal hospodáriť na rodičovskom majetku a za ženu si zobral Katarínu Rúskovú z neďalekej Petrovej Vsi.
- Mal s ňou dve deti, ich potomkovia žijú dodnes.

MEDLENOVE „ČUDÁCTVA“

„Čudáctvo prvé – kruhová stodola“

- Medlen bol veľmi pobožný. Po návrate z vojenčiny sa u neho začala prejavovať ľahšia forma schizofrénie, trpel „stihomamom“ – vidinami a chorobnými predstavami, že ho prenasledujú čerti, bosorky a zlí duchovia. Vraj sa s nimi po nociach bil a keď „boli v presile“, utekal sa schovať do kostola.
- Pre tieto jeho stavy sa od neho žena odsťahovala ku svojej dcére, s ktorou žila až do svojej smrti 5. októbra 1929.
- Medlen mal svoju teóriu o tom, kde sa čerti a zlí duchovia zdržiavajú – v rohoch miestností.
- Vtedy prekvapil svojich rodákov prvý krát.
- Keď si začal stavať v humne za domom **stodolu – vyhňu**, nepostavil ju ako ostatní Záhoráci podľa starodávnej obyčaje. Pripomínala skôr veľkomoravskú rotundu, bola okrúhla, celkom ako podľa kružidla. Kruhová budova bola krytá slamenou, doskovou strechou.

- Táto novota spôsobila, že ho susedia začali považovať za čudáka. Vrstovníci o ňom jedným dychom hovorili, že mu šibe.
- Zvyčajne pripomenuli, že „*prv to bol chasník ako iní, až po návrate z vojny sa začal správať čudne...*“
- Bol síce podivín, ale nápady mal **nadčasové**, a takíto ľudia často nebývajú pochopení.
- Nedal sa odradiť a vo svojich novotách pokračoval.
- Keď mu odišla žena, žil samotárskym životom.
- Pracoval sám, nikdy sa nedožadoval pomoci iných, dokonca ani vlastnej rodiny. Pripravoval si však „pomocníka“.

„Čudáctvo druhé – perpetuum mobile“

- Svetlo sveta uzrelo ďalšie čudo – vo dvore pri stodole si postavil z dreva čudesný kyvadlový stroj s veľkým kolesom a vahadlom – **samohybné „perpetuum mobile“**.

- Na konštrukciu niekoľko metrového monštra použil dosky, trámy, kolesá z voza a **„kepla“** (čo bolo jednoduché poľnohospodárske zariadenie ťahané zvieratami, kde sa ťažná sila dobytky menila na otáčavý pohyb jednoduchého stroja a ten sa potom remeňmi prenášal na mlátačku).
- Už sa nedozvieme, čo ho inšpirovalo k tomuto činu a ako chcel využiť kinetickú energiu tohto zariadenia. Môžeme iba špekulovať, že to bol práve „kepl“.
- Stroj fungoval, ale iba chvíľu.
- Pre Gbelanov to bolo ďalšie potvrdenie jeho čudáctva, pre neho možno sklamanie, ale napriek tomu vedel využiť aj toto zariadenie.
- Na vahadlo sa vešali chlapci a tým roztáčali koleso.
- Medlen, ktorého chlapci dôverne nazývali „Janko“, si takto poľahky narezal sečku pre lichvu.

„Čudáctvo tretie – komasácia“

- V roku 1910 uskutočnil súkromnú **„komasáciu“**, čiže **sceľovanie** pozemkov, ktorú urobil ozaj svojším spôsobom.
- Ako roľník hospodáril na zdedených pozemkoch po rodičoch, tie však boli roztrúsené po celom chotári a *„fúry sena by si z nich nenahrabal“*.
- Rozhodol sa preto u žida **Grunmandla** svoje parcelky predať.
- Za 1500 zlatých si potom kúpil pozemok asi 2 km za obcou – v gbelskej Dúbrave, o ktorý nemal nikto záujem. Nachádzal sa pri železničnej trati smerom na Kúty.
- Bol rozsiahly a scelený, ale močaristý.

- Strýc mu dohovárал : „Ná, Jane, co si rozum potraciv ? Dobré rodičovské prodáš a chceš kúpiť močarisko ? Šak sa tam zbuazníš ! Tam sa ani pes neudrží, ne ešče človek.“
- Ján Medlen si však dobre zrátal, koľko času zakaždým stratí, keď prechádza z parcely na parcelu.

Objav plynu

- Vynaliezavý Ján zamokrenosť pôdy nepovažoval za problém.
- Začal pozemok odvodňovať melioračnými kanálmi, ktoré boli také hlboké, že sa do nich mohol celkom ukryť.
- Práve pri tejto robote si na močiarnej vode všimol olejové škvrny a zbadal, ako stojatá voda sem - tam zabublala. Zaujalo ho to a začal tento jav skúmať. Náhodne zistil, že sa jedná o horľavý plyn.
- *Traduje sa, že jedného jesenného dňa, keď si chcel oddýchnuť pri kopaní, zapálil si na dne odvodňovacieho kanála „zapekačku“ a ešte horiacu zápalku hodil na zem. Celé dno kanála zahorelo modrastým plameňom.*
- *S hrôzou vybehol z hlbokej nedokopanej struhy a rozmýšľal, čo sa to deje. V prvej chvíli si myslel, že ho znova prenasledujú čerti, že sa otvárajú brány pekelné, a preto sa rozbehol do dediny k nevlastnému ujcovi Čárskemu. Tomu vyrozprával nezvyčajnú príhodu.*
- *Na dohováranie ujca a susedov sa upokojil a pobral sa naspäť domov.*
- *Cestou sa zastavil pri nedokopanom kanáli, a keď po ohni nenašiel ani stopy celkom sa upokojil.*

Prvý slovenský plynovod

- Po tejto udalosti začal Medlen rozmýšľať, ako využiť oheň, do ktorého netreba prikladať drevo ani uhlie a predsa horí.
- *„Keď plyn horí voľne na dne kanála, mal by horieť aj tam, kde je nasmerovaný“.*
- Na základe tejto myšlienky vykopal jamu hlbokú asi 1,5 m a obložil ju tehľami.
- Tým vytvoril **jednu z prvých nádrží** na odchyťávanie zemného plynu.
- Medzi nádržou na plyn a svojím domom vykopal priekopu – ryhu, ktorú tiež obložil a zakryl tehľami, doskami, blatom a hlinou. Spojil dom so zdrojom zemného plynu – dá sa povedať, že si urobil prvý jednoduchý „**plynovod**“.
- Vývod jednoduchého potrubia vyústil vo vnútri domu v ohnisku, kde k nemu umiestnil „horák“ vlastnej konštrukcie.
- Zabezpečil aj odstraňovanie splodín plynu z domu.
- A potom už len veselo varil a v stodole kul železo.
- Vďaka výhrevnosti plynu využíval v zime tento vynález aj na vykurovanie svojho domu. Kúril a nemusel prikladať, ubudla mu starosť so zháňaním dreva a uhlia.
- Takto využíval plyn počas celej zimy na rozhraní rokov 1912 – 1913.

- Netušil, že sa stal nielen objaviteľom ropy a zemného plynu na Záhorí, ale že je aj **prvým užívateľom zemného plynu na Slovensku**.
- So svojím malým zázrakom sa pochválil v dedine a susedia, aj ľudia z okolia sa chodievali na to „čudo v peci – oheň bez dreva“ pozerať.
- Dokonca aj kováčski majstri z Hodonína, Holíča a Skalice prichádzali, aby sa na vlastné oči presvedčili, že Medlenovi žeraví železo „*horľavý zemský luft*“, vyvierajúci vraj „*zo samotného pekla*“.
- A o Jánovi si mysleli, že je bosorák spriahnutý s diablom, keď mu takto pekelné mocnosti kúria v podomácky vyrobenej pecku.

Medlen a úrady

- Nález plynu ohlásil listom maďarskému župnému úradu v Nitre.
- Ten informáciu postúpil na Banský kapitanát v Banskej Bystrici.
- Úradníci Císarsko-kráľovskej ministerskej banskej komisie zaslali list späť na miestny úrad v Gbeloch.
- Vyžiadali si, aby úrad vec prešetril a podal správu.
- Miestni úradníci záležitosť spochybnili tvrdením, že kováč Medlen to nemá v hlave v poriadku.
- Vymýšľa si hlúposti a stavia dokonca perpetuum mobile.
- Banský úrad potom hlásenie o náleze ložiska uhľovodíkov založil medzi pochybné tvrdenia.

Výbuch

- Začiatkom roku 1913 však došlo k nehode.
- Mohutná explózia takmer rozmetala Medlenovu dielňu.
- Nevie sa presne ako k výbuchu došlo.
- Pravdepodobne zlým spádovaním potrubia prišlo k zatopeniu niektorých jeho častí a tým aj k prerušeniu prívodu plynu, takže plameň v ohnisku prestal horieť.
- Po opadnutí vody prívod plynu začal opäť fungovať, o čom však Medlen nevedel. A tak netušiac, že dom je plný plynu, škrtol zápalkou a bol bez strechy nad hlavou.
- Výbuch rozmetal strechu domu, trámy zo strechy lietali vzduchom až do vzdialenosti niekoľkých desiatok metrov. Niektoré dopadli aj na železničnú trať, blízko ktorej bol dom postavený.
- Medlenovi sa okrem krátkodobej straty sluchu akoby zázrakom nič nestalo.

Prečo sa rozletela iba strecha ?

- Jeho vyhňa mala našťastie **ideálnu kruhovú konštrukciu**, ktorá sa aj dnes používa pre objekty s rizikom explózie.

- Kruhový tvar steny totiž pri explózii znížil tlak na steny a ľahká „letiacá“ strecha usmernila tlakovú vlnu smerom hore, čo sa prejavilo deštrukčnou vlnou ničiacou až vo väčšej vzdialenosti.
- „Ludé, ludé, podte friško sem,“ kričal najbližší sedliak. „Janovi do búdy uderiu hrom. Éj, konečne ho Pánbú potrestau. Do to kedy vidzeu, aby topiu a nemo세u prikuádat !“ (údajná reakcia suseda na výbuch Medlenovho domu).

Geologický prieskum

- Explózia a poškodenie miestnej stanice cisárskej železnice sa muselo úradne objasniť.
- Prednosta železničnej stanice v Gbeloch hlásil železničnej správe, že „v chalupe asi 30 m od železničnej trate Gbely – Kúty nastal výbuch“.
- Úrady začali konať.
- Vyšetrovacia komisia informovala vládu, tá udalosť zahlásila na Ministerstve financií uhorského kráľovstva, odboru X., na **oddelení pre štátne kutanie na zemný plyn, zemný olej a draselnú soľ**.
- Vláda zhodou okolností práve riešila problém – **nedostatok nafty**.
- Bojujúca rakúska armáda nutne potrebovala benzín a jej jediné naftové pole v Halíči* obsadili ruské vojská.
- (*Halič alebo Galícia - historické územie v dnešnom JV Poľsku a SZ Ukrajine)
- Prípad prevzalo na prešetrenie geologické oddelenie uvedeného odboru.
- Do Gbel bola urýchlene vyslaná komisia geológov, ktorú viedol – **Hugo von Böckh** a **Š. Papp**, ktorí po vyšetrení príčin výbuchu potvrdili výskyt zemného plynu.

Podivín Ján Medlen a naftári

- Navrhli, aby sa tam vykonal riadny geologický prieskum.
- Neskôr vytýčili aj miesto pre prvé vrty.
- Vláda zaistila finančné prostriedky na urýchlené overenie, či sa na ložisku nachádza aj nafta. Nedostatok pohonných hmôt pre bojujúce armády viedol k urýchleniu akcie.
- Prvý vrt pod vedením **Arnošta Thóna** sa uskutočnil **28.októbra 1913** pomocou pojazdnej vrtnej súpravy dovezenej do Gbelov zo Sedmohradska.

- Už prvý prieskumný vrt našiel bohatý zdroj nafty.

- V hĺbke 114 m narazili na ložisko plynu a v hĺbke 163 – 167 m na ložisko vzácnej ťažkej ropy. Denne vyťažili 15 t ropy.
- Aj ďalšie sondy boli všetky úspešné.
- To rozhodlo.
- **13. januára 1914 v tomto kraji založili ropný priemysel.**
- Gbelské ložisko už za 2 roky (1915) zaistovalo 91 % rakúskej spotreby nafty.
- S ťažbou však prišlo aj **vyvlastňovanie pozemkov, nespokojnosť** i menšie vzbury sedliakov.

A čo bolo s Medlenom ďalej ?

„Čudáctvo štvrté – Medlenove peniaze“

- Rakúsko-uhorská vrchnosť mu najskôr chcela pozemok vyvlastniť, a keď nesúhlasil, tri razy ho uväznili.
- Neskôr však pozemky predal a pretože priemyselná ťažba ropy sa začala práve na jeho pozemkoch, vynieslo mu to aj určité finančné príjmy.
- Tak ako ku všetkému, aj k peniazom sa choval svojským spôsobom.
- Mal ich poukrývané kade – tade pod slamou, takže si mu v nich myši robili hniezda, alebo ich nosil vo vrecku svojho starého špinavého kožucha, ktorý keď mu bolo horúco nechal ležať hocikde pri ceste na kraji priekopy.
- Medlenov všivavý kožuch bol všeobecne známy, a každý kto išiel okolo, ho nechal ležať tam kde bol.
- Až neskôr pred príbuznými povedal, že v kožuchu bývalo schovaných „spústu“ peňazí.

Medializácia

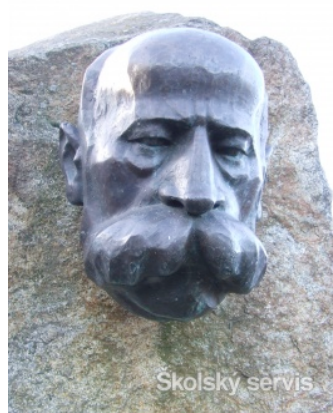
- Objavenie ložísk ropy a zemného plynu vzbudilo aj veľký záujem rôznych novín.

- Do Gbelov prichádzali novinári sprevádzaní fotografmi a okrem vrtných polí fotografovali aj ich objaviteľa.
- Z tejto doby pochádza najviac Medlenových fotografií.

Ešte jedno čudáctvo na záver :

- Jána Medlena by sme mohli charakterizovať aj ako **pacifistu**.
- On toto slovo, ani jeho význam určite nepoznal, ale choval sa ako pravý pacifista.
- „Keď nám zabili Ferdinanda“ a v roku 1914 vypukla I. svetová vojna, niekoľkokrát dostal predvolanie pred odvodovú komisiu, čo on ignoroval a správal sa tak, akoby sa ho to netýkalo – odmietol narukovať.
- Zákonu sa však muselo urobiť zadosť a z cisárovho nariadenia si nesmel nikto robiť „srandu“.
- Bol chytený, zviazaný a za sprievodu žandárov na tragači dovezený k „asentírke“.
- Spôsoby uhorských žandárov nosiacich za klobúkom čierne kohútie perá, na pleci „kvér“ a v pravej ruke „býkovec“ boli veľmi známe, takže môžeme predpokladať, že pri tejto exekúcii dostal aj poriadny výprask.
- Po návrate z vojny sa Medlen márne pokúšal získať pozemky a s nimi aj zisky z ropy naspäť.
- Zomrel dňa 6. júna 1944 vo veku 74 rokov, na následky ťažkého astmatického záchvatu – záduch.
- Mesto Gbely na jeho počesť nechalo v roku 1997 vyhotoviť bustu. Jej autorom je akademický sochár Vojtech Farkaš.

- Keď pôjdete cez Záhorie a uvidíte ťažné veže, alebo čerpadlá pripomínajúce veľké čierne vtáky – spomeňte si na jednoduchého ale bystrého človeka – Jána Medlena.

